दुतियो पाठो ।

पठम धम्मसङ्गीति निदानं ।

तथागत बुद्धाच्या महापरिनिर्वाणानंतर वितरागी आणि अवितरागी भिक्खूंची शारीरिक, मानसिक व सामाजिक अवस्था कशी होती याची माहिती या पाठामध्ये आलेली आहे.

वृद्ध सुभद्र जो अवितरागी आहे, अविनयशील आहे तो भिक्खूंना कसे स्वैराचारी जगण्यास प्रवृत्त करतो व सङ्घभेदी कृत्यांना कशी चालना देतो याचे दिग्दर्शनही या पाठामध्ये करण्यात आलेले आहे. पठमधम्मसङ्गीतीच्या आयोजनाची व धम्म आणि विनयाचे संगायन करण्याच्या पार्श्वभूमीची प्राथमिक कारणे या पाठामध्ये पाहायला मिळतात.

तेन खो पन समयेन सुभद्दो नाम वुड्ढपब्बजितो तस्सं परिसायं निसिन्नो होति । अथ खो सुभद्दो वुड्ढपब्बजितो ते भिक्खू एतदवोच - ''अलं, आवुसो, मा सोचित्थ, मा परिदेवित्थ । सुमुत्ता मयं तेन महासमणेन उपद्दुता च होम - 'इदं वो कप्पति, इदं वो न कप्पती' ति । इदानि पन मयं यं इच्छिस्साम तं करिस्साम, यं न इच्छिस्साम न तं करिस्सामा'' ति । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो भिक्खू आमन्तेसि - ''अलं, आवुसो, मा सोचित्थ, मा परिदेवित्थ । ननु एतं, आवुसो, भगवता पटिगच्चेव अक्खातं - 'सब्बेहेव पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो अञ्ञथाभावो । तं कुतेत्थ आवुसो, लब्भा । यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं तं तथागतस्सा पि सरीरं मा पलुज्जी ति, नेतं ठानं विज्जती'' ति ।

(दीघनिकाय - महापरिनिब्बाण सुत्त)

सद्दत्थ (शब्दार्थ)

सुभद्दो - सुभद्र - हा सुभद्र इथे वेगळा आहे जो अविनयशील, अवितरागी असून अर्हत नाही, मात्र तथागतांचा अंतिम शिष्य हा वेगळा आहे जो अर्हत होता.

सोचति (क्रिया.) - शोक करणे

सुमुत्त (कृदन्त) - सुविमुक्त, चांगल्याप्रकारे विमुक्त

कप्पति (क्रिया.) - योग्य असणे

करिस्साम - करणार, करेन, करेल

अलं (अव्यय) - पर्याप्त

आवुसो (अव्यय, सम्बोधन पद) - मित्र! आयुष्मान!

पिय (वि.) - प्रिय

नाना (अव्यय) - अनेक, विविध, भिन्न-भिन्न

विना (अव्यय) - रहित

कुतेत्थ (क्रि.वि.) - कुठे

जातं (नपुं.) - उत्पन्न, घटित

सङ्खत (कृदन्त) - संस्कृत, समुत्पन्न

पलुज्जी, पलुज्जति - खाली पडतो, तुटून जातो

विज्जति (क्रिया.) - विद्यमान असणे

परिदेव - विलाप करणे, रडणे

उपद्दुत (कृदन्त) - उपद्रुत, उपद्रवी, कष्ट देणारा, त्रास देणारा

इच्छति (क्रिया.) - कामना करणे, इच्छा करणे

अथ (अव्यय) - तेव्हा

ननु (अव्यय) - निश्चित, निश्चयाने

अक्खात (क्रि.वि.) - व्याख्या केल्या गेलेला

मनाप, मानसिक (वि.) - मनोनुकूल, आकर्षक

भाव (पुं.) - स्वभाव

अञ्ञथा (अव्यय) - अन्यथा, दुसऱ्या प्रकारे

लब्भा (अव्यय) - शक्य, संभव

भूत (कृदन्त) - उत्पन्न झाला

तथागत (यथावादी, तथाकारी, यथाकारी, तथावादी) - जसे बोलतो तसे करतो, जसे करतो तसे बोलतो

अभ्यास

१. खालील प्रश्नांची मराठीमध्ये उत्तरे लिहा.

(१) सुभद्र प्रव्रजिताने इतर भिक्खूंना काय म्हटले ?

(२) आयुष्मान महाकस्सपांनी भिक्खूंना कसे संबोधित केले ?

(३) या पाठाचा सारांश सांगा.

२. खालील प्रश्नांची पालिमध्ये उत्तरे लिहा.

(१) सुभद्दो कुतो निसिन्नो होति ?

(२) महाकस्सपो भिक्खू किं आमन्तेसि ?

३. रूपे ओळखा.

तथागतस्स, आवुसो, करिस्साम ।

टिपणे

- 'पालि-तिपिटक' साहित्य निर्मितीची पार्श्वभूमी कथन करणे.
- तिपिटकाचे वर्गीकरण करा.

★ ★ ★